

HAFTALIK
Kültür ve Aktüalite dergisi

Gayemiz, millî ve insanî kültüre hizmettir.

"Hâkimiyet Milletindir!,,

Bu, millî kurtuluş savaşcılarının Türk millefine armağan ettikleri bir sancaktır

On binlerce vatan şehidinin bu armağanını korumak ve yaşatmak vazifesi, millî şuur ve irfanımızın cevherini teşkil eder.

Avukat :
ESAT ADİL

8 Mayıs 1946
ÇARŞAMBA

BU SAYIDA

SAYI
15 - 16
20 Kuruş

Bizim demokrasi anlayışımızı anlamamazlıktan genlenlerle, ona verdiğimiz gerçek manayı bile bile ve isteye isteye kötüleyenlere karşı henüz söylenmemiş, daha pek çok sözümüz vardır. Bunların söylenmemiş olarak kalması muhataplarımızın ilmî münakaşalardan kaçarak işi hemen politikaya döküşteki kurnazlıklarındandır. Hiç bir siyasî neşir vasıtasına sahip bulunmayışımızdan faydalanan bu kurnazlar sığındıkları politika kalasının mazgallarından üzerimize, çeşitli silâhlarla ateş yağdırıyorlar. Çürümüş metodların ve sistemlerin koruyucusu olanlardan, ileriliğe, sınıflar arası hak ve refah eşitliğine elbette ki, taraftarlık beklenemez. Onların ilim kürsüleri, kitapları, yayın vasıtaları ve ellerinde bulundurdukları her türlü sosyal, siyasal ve ekonomik iktidarları o, çürümüş metod ve sistemlerin propağandası ve bakâsı uğruna seferber edilmişlerdir. Halk yığınları önünde, kendi metod ve sistemimizin doğruluğunu ve onlarınkinin de eğriliğini apaçık ortaya koyabilmemiz için eşit vasıta ve haklardan mahrum bulundukça dâvamızın gerçekliğinden kaç kişiyi haberdar edebiliriz?

Kültür edinmede, gerçek, kültürü yaymada karşılaştığımız çeşitli zorluklar, düpe düz, apaçık ortada dururken ve bu zorluklar her gün biraz daha kurnazca artırılırken nasıl olur da demokratca konuşmak, demokratca tartışmak serbestliğine inanabiliriz!

Resmi ve selâhiyetli tavurlarla kapımız çalınır, mecmuamızın yayınlanmaması için şifahi emirler verilir ve yine resmi ve selâhiyetli tavırlarla el altından zorluklar çıkarılır dururken nasıl olur da Türkiyenin bu biricik inkilâpcı, demokrat kültür dergisinin militanları İlim Hürüyetine inanabilirler!

Mademki «Hakimiyet milletindir» ve büyük emekci halk yığınları ve aydınları bizim kendilerine sunduğumuz, metod ve ileri kültürü yine kendi isteklerile kabul etmekdirler, ne diye millî kurtuluş savaşının armağanı olan demokrasi ve demokratik kültür sancağının altında onların da toplanmasına ve onların da diledikleri metodla kültür edinmelerine zorluklar çıkarılıyor!

«Gün» dergisinin emekci Türk halkının ve aydınlarının biricik inkilâpcı ve demokrat bir kültür gazetesi olduğunu bütün Türkiyede artık bilmeyen kalmış mıdır?

Alnımızın terile, günlük nafakalarımızın artıklarile, halk ve yurt sevgisinin ateşile yayınlanan dergimize her ne suretle olursa olsun karşı gelip, yoluna engeller yığmanın bir tek mânası ve bir tek sebebi olabilir, oda: Emekci kitleler ve aydınların demokratik kültür haklarını tanımamak ve onları gerçek bilgilerden mahrum etmek!

Halbuki, on binlerce vatan şehidinin armağanı olan hüriyet ve demokrasiyi koruyub yaşatmak vazifesi herkesten çok bizim milli şuur ve irfanımızın cevherini teşkil eder. Çünkü o, on binlerin pek çoğu emekciler ve emekci aydınlardır. Bu sebepledir ki, onlar, eserleri olan Hüriyet ve demokrasiyi benimsemekde, onun nimetlerinden faydalanmakda herkesden fazla hak sahibidirler.

Nüfusumuzun yüzde 80 inin millî kültür âlemile hiç bir irtibatı yoktur. % 95 ve belki daha fazlasının ise beynelmilel kültür dünyasının varlığı ile ilgili olduğunu sanmıyorum. Asıl millet işte bu % 80 ler, yüzde 95 lerdir. İddiaya göre de her türlü hâkimiyet ise onlarındır.

Halbuki Türk milletini teşkil eden bütün halk kütlelerinin, sosyal sınıflar halinde ve kültür, Refah, sağlık ve adâlet nimetleri karşısında eşit hak ve salâhiyetlere sahip olmalariledir ki, gerçek demokrasiye varılabilir.

Bu % 80, yüzde 95 nisbetleri, emekci halk kütlesini temsil ettiğine göre onların yolunu aydınlatan «Gün» ün ışığını karartmak istemekle emekci halk aydınlarına karşı ne korkunç bir maksat güdüldüğü apaçık meydandadır.

Kendi emekci halk kütlelerini demoktik kültürden ve milli hakimiyet nimetlerinden faydalandırmak isteyen bu emekci aydınlara devlet otoritesini engel etmeye çalışanlarla, her ne suretle olursa olsun aynı maksadı güdenler arasında anti demokratik bir iş birliği göze çarpmaktadır

Bu türlü hareketler, gerçek hakimiyetin millet eline gerçekten geçmesine zorluk çıkarmakdan başka bir şey değildir.

Sömürgecilikte yeni gelişmeler

Rasih Nuri İleri

Sömürge tabiri her devirde başka manaya gelmiştir. Kapitalist devirde bile sömürgecilikte bir sürü gelişme görüyoruz. İspanyanın sömürgeciliği, vasıtasız bir soygunculuk şeklindedir, asker yollanıp memleketteki altın ve servet zorla alınır, yerliler öldürülünceye kadar çalıştırılırdı. Bu daha kapitalizm sayılmayıp ancak onun doğmasının zemin hazırlığı idi.

İkinci devre sömürgeye işlenmiş mallar yollamak, oradan da ham madde celbetmek olmuştur, bu devrede sömürgede endüstri gelişmesi baltalanmaktadır. Liberal sistem hüküm sürer.

Üçüncü devre inhisarcı kapitalizm veya finans kapitalizmi devresidir. Artık sömürge ham madde ve hele petrol ve maden kaynağıdır, ayrıca bu devrede sömürgeye sermaye ihracı yapılır, orada endüstriler kurulur. Bunun iki hikmeti vardır. — Sömürgede işçi ücreti çok daha düşüktür, kâr bu yüzden artar, halk açlıktan kırılsa bile merkezin işçileri gibi hükûmete nasılsa tesir edemez. 2 — Memlekete artık - değer (plus - value) girer; merkezdeki fabrikalarda işçinin sırtından kazanılan para yine merkezde, yani sömürgeci millette kalır. Halbuki sömürge işçinin sırtından kazanılan para dışardan memlekete girer.

Bu üçüncü devrede eskisine göre büyük farklar vardır. Önce sömürgelerde endüstri kurulması meselesine gelelim. Bir memlekette petrol endüstrisi kurulması, o memlekete bir fayda, ekonomik bir gelişme sağlamaz. Memleketin ihtiyacı olan bir mal değil, memleketle fazla alakası olmayan, yerli işçilerin köle gibi çalıştığı en modern fabrikalar kurulur, onun haricinde kalan halk ise yine eski işleri ile uğraşır, eski sefil ve geri hayatını sürer.

Sonra artık memleketi işgal etmek kati bir zaruret olmaktan çıkar, yarı sömürge dediğimiz, ekonomik bağımlılık kâfi gelir. Çünkü kurulan bir Anonim Şirkettir, buna mani olmak güçtür, hem yerli kodamanlara tesir edilir, hatta onlara pay verilir, hem de bin bir şekli ile yabancı sermayeye kapılan kapamak güçtür, İngilterenin bile sermaye aradığı bu devirde baş kaldıran bir yarı sömürgenin ekonomik anlaşmaları bozulur, boykot başlar ve ancak ya baş eymek veya ekonomik harbi kabul etmek kalır.

Artık sömürgecilik üstün ekonomiye sahip devletin nisbeten geri devlete sermaye yollaması ve ekonomisinde nazım rol oynaması manasına gelmeğe başlamıştır. Buna yanlış olarak liberallik denmeğe başlandı, aslında sömürgeci devlette yüksek bir teknik ve fiil bir inhisarcılık (tröst, kartel ve s.) vardır, ancak ticarette serbestlik (liberallik!) istenip öteki milletlere baskı yapılır. Böylece 100 liraya bir motor yapana karşı 10.000 liraya aynı motoru yapanın elleri kolları bağlı olarak teslimi bir hakikat oluverir.

Demek oluyor ki, dünyamızda halen iki türlü sömürge var: 1 — Asker işgali altında ve fiilen yabancılar tarafından idare edilen yerler. 2 — Ekonomik bağ ve tesir altında olan yerler, bunlarda da aynı sömürme hadisesi vuku bulduğu halde, memleketin kendi idaresi bu işin devamını sağlamaktadır, halk karşısında çatacağı bir işgal ordusu bulmaz, ancak ekonomik bağlarla bağlı kendi idaresini bulur, mesele bir istiklâl savaşından çıkıp vaziyeti değiştiremiyecek olan bir seçim kavgasına döndürülür.

Bu gün incelemek istediğim meseleyi «Action» dergisi 78 ve 82 inci sayılarında ele alıyor.

Mesele son derecede önemli olup sömürgecilik hakkındaki fikirleri yeni baştan düşünmeyi icap ettiriyor.

Şimdiye kadar ileri düşünceli insanlar, inkilâpçılar, sömürgelerin kalkmasını, ve bunun da sömürgecinin kayıtsız ve şartsız gitmesi ile olmasını istiyorlardı. Amerikan ve Türk istiklâl savaşları bu fikrin tatbikatlarındandır.

Ancak Laski'nin de işaret ettiği gibi «sömürge davası bu veya şu kapitalist ordunun çekilip gitmesi ile hal olmuş değildir, mesele büyük milletler arasındaki menfaat kavgalarından çok, ezilen yerli halkların refaha kavuşmasıdır. Yoksa çekilip memleketin kapılarını komşu kapitalistlere açık bırakmak, hele memleketleri yerli derebeyleri ve müstebitlerinin elinde köle olarak yaşatmak hiç de ileri bir hareket sayılamaz.»

Gelelim Fransız dergisine. Cezair meselesi ele alınıyor, Fransanın oradan çekilip gitmesi memleketi öteki enperialistlere teslim etmek demektir, fakat bu da bir cevap teşkil etmez, bakalım oradaki durum nasıl: Halk aç, sefil, cahil; tam bir derebeylik sistemi hüküm sürüyor. Yerli beycikler ve ağalar, Fransız sömürgecileri ile haşır neşir olmuş vaziyette. Fransızlar ancak onlarla görüşüyor, yerli zengin ve tüccarlarla dost hatta ortak ve hısım oluyorlar. hepsi birden ise halkı çok geri bir durumda tutuyor, köle gibi kullanıyorlar. Fransızlar yeni şehirlerin modern binalarında oturuyor, halkı tanımıyor, veya «berberiler adam olmaz» zihniyetini taşıyorlar.

Gelelim asıl mühim bir hadiseye 1936 da Halk cephesi hükûmeti islâm ileri gelenlerine seçmenlik hakkı tanımak istedi, zengin arazlar, derebeyleri tesirle tehditle, her türlü dalavere ile buna mani oldular adeta isyan çıkartıyorlarmış. Demek sırasında ecnebi düşmanı ve koyu milliyetçı (şoven) olan, sırasında memleketi başka sömürgecilere peşkeş çekebilen yerli beyler, menfaatlarına zarar getirebilecek en küçük demokrat hareketi baltalıyorlar, hele halkın okuyup gözlerinin açılmasını hiç istemiyorlar.

Bunların yanı başında her nasılsa, okumuş, garp kültürü almış küçük bir aydın zümresi var, bunlar hem sömürgecilere, hem de derebeylerine düşman, en doğrusu memleketi medeniyete, refaha götürebileceklerle dost.

Halbuki büyük kitleler, ecnebi düşmanı, cahil, müteasıp ve şimdilik derebeyleri ile onların elinde bulunan softaların oyuncağı, aleti halinde. Cehaletin her inkılâbın en büyük düşmanı olduğu, sosyalist Fransız hükûmetine karşı halkın kışkırtılarak demokratik kanunların reddinde rolü olmasıyla bir defa daha isbat edilmiştir.

Fransız sömürge memurları ise halktan bihaber; müstebit, derebeylerin dostları, körükleyicileri, yardımcıları ve hatta bazen dalkavukları halinde.

Sosyal durum böylece objektif olarak açıklandıktan sonra makalenin yapıcı kısmına gelelim.

Geri, müstebit, sağcı bir sömürgeci zihniyet veya korkak, acemi, cahil bir sosyalist merkezci hükûmet şimdiki vaziyetin devamını, isyanların yine eskisi gibi beylerin ve ordunun eliyle kanla boğulmasını, Afrikadan gelen mallarla Fransanın iç rejiminin sağlanmasını, istiyecektir.

Katıksız hakikat

1 mayıs 1946 tarihli Ulus gazetesinin HANGİ DEVİR NİHAYET BULMALI? diye bir başyazısı var. Şöyle bitiyor: «Nihayet bulması gereken devir, bu memlekette hiç bir zaman olmamış olan diktatorya devri değil, iftiralar, baltalamalar, ve arka-niyetli kışkırtmalar devridir.»

Evet, aynen, bir harf değiştirmeden böyle diyor: «Bu memlekette hiç bir zaman olmamış olan diktatorya devri » altında imza: FALİH RIFKI ATAY. Asla şaka etmiyoruz, uydurmuyoruz, sizi herşeye inanıveren gafiller yerine koymuyoruz, hayır, sadece ULUS'tan alıp naklediyoruz:

«Bu memlekette hiç bir zaman olmamış olan diktatorya devri »

Ey iftiracılar, baltalayıcılar, arkaniyetliler, kışkırtıcılar! Ey tudeciler, Zaharyadis demokratları, satılmışlar, ajanlar! Okuyun ve saf hakikati, temiz, namuslu, katıksız hakikati öğrenin: öğrenin ve utanın:

«Bu memlekette hiç bir zaman olmamış olan diktatorya devri »

A. M.

AFORİZMALAR

Hasan TANRIKUT

Zengin olmayı kabul etmek, cemiyeti fedaya razı olmaktır.

***

Burjuva servete malik oluşumu, sosyal hayır cilâsile örtmek sanatında usta olan adamdır.

***

Ahlâk, fazilet, diğerkâmlık, vatanseverlik burjuvanın servet temeli üzerinde kurduğu bir kelime binasıdır. Nitekim servetini kaybeden her burjuva bu kelime binasının enkazı altında can vermiştir.

***

Burjuva demokrasisinin hürriyet âşıklığı propoganda olduğu gibi öyle romantik ve hasbî bir âşk değildir.

***

Hürriyetten bahseden burjuvanın ana fikri ekonomik hürriyet olduğu gibi müsavattan söz eden sosyalistin ana fikri de ekonomik müsavattır.

***

Burjuvazinin iflâsı sosyalizm, azğınlığı faşizmdir.

***

Burjuvanın bundan yüz sene önce işçiye nasıl baktığını, bu bakışın elli sene sonra nasıl bir hal aldığını ve nihayet bugün ne durumda bulunduğunu inceleyiniz. Şaheser bir ahlâk tablosu müşahede etmiş olacaksınız.

***

Burjuvazi hürriyeti afyon gibi kullanır Bu afyonla hâlk kütlelerini sersemleştirdikten sonra kendini kasasının başında emniyette hisseder.

***

Burjuva ülkelerinde halk «biz hürüz!» nidaları içinde kendini kaybettiği için burjuvalar halka nâmütenahî hürriyet bahşetmeğe çalışırlar. Bu «kendini kaybetme» arttığı nisbette burjuva kuvvetlenir. Burjuvazinin kendini emniyette hissedişi, halka bahşedilen hürriyet miktarile mebsuten mütenasiptir.

***

Burjuva ülkelerinde halka verilen söz hürriyeti zannetmeyiniz ki, burjuvaların yüksek vicdânlârının insâni bir tezâhürüdür Onlar kurdukları ekonomik istibdatla halkı ihtibaslar, nâmütenahî tatminsizlikler içinde bıraktıklarını bilirler. Bu halin bir sosyal infilâka müncer olmasını önlemek için deşarj vasıtası almak üzere söz hürriyetini verirler. Böylece en ahlâki ve insânî propogandalarla ilân ettikleri «mukaddes ve mübârek söz hürriyeti» onların egoizmesının çok kurnâzcâ tertip edilmiş bir tezahürüdür.

***

Ekonomik müsavatın bünyesinden çıkmış olmayan bir hürriyet sadece nazariye, sadece sözdür. Nasıl ki burjuva hürriyetinden çıkan müsavat da bir lâftan ibarettir.

***

Burjuvazistanda hürriyet arzusu, realite postu giydirilmiş bir nazariye; müsavat arzusu nazariye postu giydirilmiş bir realitedir.

***

Burjuva hürriyetçi olmakla öğünüyorsa kendini emniyette hissettiği içindir.

***

Mister Fordun nazariyesini bilirsiniz, o, kendini ebediyen payidar kılmak için halkı hem kullanmak, hem de mallarını müşteri yeri yapmak hünerine ulaşmış yaman bir insan severdir.

***

Burjuvazi asîl kabiliyetlerden çok, söz de kabiliyetleri mükâfatlandırır.

***

Vatan bedeninin ruhu, insaniyettir.

***

Ruhun gökten inmediği ve maddi yapının üzerinde yükseldiği ne kadar hakikat ise, insanlık idealinin de havada dolaşmayıp vatan realitesi denen bir temelden kuvvet aldığı o kadar hakikattır.

***

Müsavat dünyasında vatanın mücerret tezâhürü insaniyet; insaniyetin müşahhas tezahürü vatandır.

***

Burjuvanın «vatanımı seviyorum», «yaşasın vatan», «vatan için harp ediyorum» gibi iddialarını ispat etmesine, «mâlımı seviyorum», «yâşâsın mâlım», «mâlım için harp ediyorum» dememiş olduğunu objektif olârâk ortâyâ koymâsınâ imkân yoktur. Fakat ne malı, ne serveti olmadığı halde vatan için çırpınan, cephelerde ölen halk çocuğunun vatan muhabbetinden şüphe edemezsiniz. Eğer ahlâklılığın en büyük temeli hasbilik ise halk çocuğunu ahlâklı, burjuvayı ahlâksız ilân etmekten — Bu hesapça — başka çare kalmamıştır.

***

Din, artık bizzat bir sosyal nizam değil fakat sosyal nizamların mahiyetine göre şekil âlân bir müessesedir. Burjuvâzistândâ din halkı uyuşturup efendileri rahatsız etmiyecek hale sokmak üzere kullanılan âletlerden biri olduğu için serbest bırakılmıştır.

***

Sosyal adâlet ülkelerinde ise böyle bir iş görmek imkânlarından mahrum, ve bütün kuvvetini kaybetmiş olduğu ispat edilsin diye serbest bırâkılmıştır.

***

Ahlâki menfâât üzerine kurulmuş olân kapitalist dünya, yıllardanberi ahlâksızlıktan şikâyetçi, ise, bu kendi ahlâk binasının dayandığı temellerde hoşa gitmiyecek sarsıntıların her gün biraz daha artmasındandır.

***

Keyfiyet, kemiyyetin şuurudur.

Bu şimdiye kadar böyle olmuştur, hep oradaki bürokrat memurların ve beylerin dostu yüksek şahsiyetlerin raporları ile iş görülmüş, gerginlik artmıştır.

Günün birinde buralar istiklâllerini kazanacaklardır, bu kaçınılmaz bir hakikattır, ancak bir inkılâpcı böyle durumlarda nasıl hareket etmeli, öz bir demokrat ne yapmalı?

İşte dergimin bu suale verdiği cevap eskiden sömürgelere verilmesi istenilen kuru bir siyasî istiklâlden çok daha ileri, çok daha realistdir.

Sömürgeci bir devletin başına geçen inkilâpcı ve demokrat bir hükûmet her işi yüz üstü bırakarak sömürgeden ordusunu çekmemeli, bu ancak öteki kapitalistlerin ve iktidarı ellerinde tutan derebeylerinin yüzünü güldürür, halk ise eski durumda kalır.

Fransa hakikaten demokrasi ve inkilâp yoluna giriyorsa ilk iş olarak Cezaire yeni genç ve inkılâpcı elemanlar yollamalı, mektepler açmalı, inkılâpcı yerli bir gençlik yetiştirmeli, derebeylerinden toprağı alıp köylüye dağıtmalı, yerli inkılâpcılara tam salâhiyet ve maddî imkânlar sağlamalı, velhasıl planlı olarak derebeyliği, ırk ve kabile gerginliklerini, cahilliği yok etmelidir.

Bütün yerli halka tam bir hürriyet. verip seçimler yapmalıdır. Ancak hep ileri unsurları tutmalı, desteklemelidir.

Endüstrileri, ekonomiyi sömürgenin kendini idare edebileceği şekilde geliştirmelidir.

Buna karşı gelecek Fransız kapitalistlerini, yerli derebeylerini, mürtecileri susturmak gerekir.

Yani ileri bir hükûmet artık liberal olmayan, başı boş gitmeyen dünyamızda sömürgeyi (kendi başının çaresini bul) diye yüz üstü bırakıp gitmemeli. Merkezde yapılan inkılâpcı devrim sömürgelere de tatbik edilip, ancak daha sonraları, merkezden ayrılmak veya federasyon şeklinde yaşamak meselesi hakkında bir karar serbestce verilmelidir.

İşte inkılâpcılık yoluna giren sömürgeci bir milletin tutacağı hareket tarzı:

Kendi sömürgelerinde inkilâp, geri enperialistlerin sömürgelerine ve hatta yarı sömürgelerine istiklâl.

Rasih Nuri İLERİ

Sosyetenin inkişafı

İnsanlık tarihinin sosyâl inkişafına bir göz atacak olursak, bugünkü vaziyetleri bundan önceki devirlerde görmeyiz. Bilâkis, bu inkişafın seyrinde, tarih öncesi ve tarih devirlerinin birtakım kategorilere (sosyete tiplerine) bölündüklerini görürüz.

Mevzuumuza girmeden önce, kendimize şöyle bir sual sormamız yerinde olur. Acaba incanlığın hep birden kımıldayış ve ilerleyişinde âmil olan sebepler nelerdir? Bu soruya, muhtelif tarih felsefeleri cevab vermişlerdir.

Bazı tarih felsefecileri, tarihi hayat ve onu idare eden kuvvetler hakkında önceden şahsi sezgilerini tesbit ederek, sonradan, bu sezgilerini isbata yarayacak tarihi vakiaları bir araya getirmişlerdir. Bunlara göre tarih, birtakım şahsiyetlerin (Carlyle), yahut üstün ırkların (Gobinean) ve yahut da tesadüflerin tarihidir. Hiç te ilmi olmayan bu gibi subjektif ve fantastik görüşleri bir yana bırakarak, tarih felsefelerinden bazılarına işaret edelim:

Tarihin teolojik telekkisi veyahut ilâhiyatcı tarih felsefesine göre; kısaca, insanlığın tarihi hareketi, bir veya bir çok mabutların, daha kestirme söylemek icab ederse, tanrının, iradesinin bir tezahüründen başka birşey değildir. Bu görüş; tarihde, Romalıların büyüklük ve çöküşünü, ilk hiristiyan imparatoru Kostantin'in satvet ve azametini, bir savaşın neticesini, hülâsa; tarihî hadiselerin oluş ve cereyan ediş tarzını, hep tanrının iradesi'e izah eder ve tanrı böyle istediği için böyle oldu der. S. Augustin Rossuet, bu görüşün müdafiidirler. Yalnız, Bossuet, S. Augustin'den farklı olarak tarihi hadiselerin tabiî izâhına da yer vermiştir.

2 — Tarihin idea'ist telakkisine göre; tarihdeki hareket ve tekamülün başlıca âmil ve muharriki ve en derin illeti fikirdir, halk efkârıdır. Voltaire, Turgot, Condorcet, Comte, Gessing, Kant, Schiller, Fichte, tarihî hadiselere hep idea'ist cebheden bakmışlardır. Meselâ Voltaire'e göre, tarih, nas (dağına) ile ahlâksın (moral), batıl itikatlarla, tabii dinden ibaret o'an aklın mücadelesidir.

Alman filozofu Kant'a göre, insanı hayvandan ayıran aklın inkişafı; bizi cemaat hayatından, gayri içtimaîlikten, devlete ve medenî cemiyete götürecektir. İnsan neviinin ahlâk hürriyeti, bu devlet ve medenî cemiyet içerisinde ge'işerek, aklın inkişafı sonunda halkların birleşmesi, tam bir anayasa'nın yapılarak, dünyada ebedî sulhun kurulmasını mümkün kılacaktır.

Tarihin idealist telakkisinde hakîkatten bir parça vardır. Yalnız, dünyayı idare eden, tarihî hadiselere istikametlerini veren fikir ve halk efkârının dizginlerini elinde tutan, onların doğuş ve inkişâflarında âmil olan daha esaslı sebepler yok mudur? — vardır. «İngiliz fi'ozofu John Locke isbat etti ki, insan zihninde doğuşta beraber gelen fikirler, prensipler, veya mefhumlar kat'iyen yoktur. İnsanların fikirleri ve prensipleri için olsun ve gerekse âmeli prenmipler, yahut ahlâk prensipleri için olsun, bu aynen doğrudur. Ahlâk prensipleri zaman ve mekâna göre değişir. İnsanlar bir işi fena görürlerse sebebi o işin kendilerine zararlı oluşudur; iyidir derlerse, bunun da sebebi, kendilerine faydalı oluşudur. Demek kı, sosyal hayatta insanların hükümlerini tayin eden menfaattır: fakat şahsî menfaat değil, içtimaî menfaat.»

XVIII ci asırda bütün Fransız filozofları, Locke'un dehşetli taraftarı oldular. J. J. Roussean tarihde olanı biteni mülkiyetle izah ediyor ve insanlığın iptida'arında tabii bir hürriyet ve müsavat vardı: ortaya mülkiyetin çıkmasile, hürriyetsizliği ve müsavatsızlığı ile meşhur medenî cemiyet doğdu. Ferdler'in aralarında yaptık'arı mukavele ile (içtima' mukavele) doğan devlet ve hükümdar istipdadı ile ahlaki sukut da başladı diyor. Roussean, beşeriyetin istikbalinden hem eyimser ve hem de kötümserdi. Çünkü diyordu, bu işin sonu ya umumî esaretle ve yahut da esaret ve istipdadın ortadan kaldırılmasile netice'enecektir.

Saint - Simon'a göre Fransız ihtilâli zanaat erbabile asiller arasında birbirine zıt iki sosyal menfaatın savaşıdır.

Görülüyor ki, tarihi hadiselerin gemlerini elinde tutan ve tarihî yapan, dünyaya şeklini veren, fikir değildir, sosyal menfaatlar, sınıfların menfaatları ve bu menfaatların çatışmasından doğan, sosyal savaştır. Neticede fikrin tarihin oluşunda tesiri vardır, fakat, fikirleri tayin eden de tecrübe ve sosyal menfaat olduğuna göre bu tesir, doğrudan doğruya bir tesir değildir.

19 uncu asrın başlarında Augustin Thierry ve Mignet; tarihi yapan büyük kitleler ve onların sosyal menfaatlarının çarpışmasıdır. XVII inci asır İngiliz ihtilâli asilzâdelerle burjuva ve halk kitlelerinin savaşıdır. Bu savaş, neticede XVII inci asır İngiliz siyaseti ve fikriyatı üzerine de tesirini yaparak onlara şeklini ve biçimini veriyordu diyor.

«Fransız ihtilalinin Tarihi» müellifi Mignet, siyasî grupları ve düşünceleri tayin eden sınıf menfaatlarıdır diyordu.

Tarihi hadiseleri birbiri arkasına gelen zarurî hadiseler kabul ederek, üç çağ nazariyesini kuran ve hürriyet ile zaruret meselesini telif eden Schelling'den sonra XIX uncu asra kadar o'an idealist burjuva tefekürünü, (felsefe ve bütün bilgi sahasiyle) bütün fantazyalarile kendisinde mihraklaştırarak aksettiren George Wilhelm Hegel'e geliyoruz.

Hegel (1770 - 1831): «Hegele göre tarih, «mutlak ruh»'un zeman içinde inkişâfıdır. Ve dünyayı idare eden akıldır, ve bu akıl gayri meş'ur bir akıldır, bu da tarihî hareketi tayin eden kanunların heyeti umumiyesidir.» İnsan mahiyeti itibarile ruhtur. (Supjektif ruh). Şuur ve hüriyet, tarihî tekamülün meyvalarıdır.

Aklın gelişmesile insan, aklın ve hüriyetin (Hegele göre akıl ve hüriyet aynı şeydir) insanlarda müşterek olduğunu anlıyor.

«Cemiyetteki bütün müesseselerin temeli ailedir. Medenî cemiyet ve devlet onun üzerine kurulurlar.» Hegel devletin inkişafını şöyle anlatır. «Başlangıçta yalnız bir insan hüriyetine sahiptir. Şark müstebitleri gibi (bu tezdir) sonra, fertlerin müstâkil oluşu demokrasi ve aristokrasinin teşkili çağı gelir. (Roma İmparatorluğu plep ve patriçiler arasında mücadele) (bu da antilezdir). Bu tezle antitezin çarpışmasından bir sentez doğar ki, bu da, Avrupanın bütün insanlara hüriyet hakkı tanıyan meşrutiyetci Hiristiyan monarşisini doğurur. Ve her devlet tarihinde, bu şekil zıt kuvvetlerin çarpışmasile olan bir diyalektif inkişâf gösterir. Bütün bu inkişaflar sıkı surette biribirine bağlıdır ve her biri kendisinden evvelkileri sayesinde vardır.

Hegel'e göre gerçek alem, gerçekleşmiş düşüncedir. Düşünce, eşyanın temelindedir. Zira, eğer orada olmasa idi, ondan nasıl çıkacaktı. Eşyanın temelinde olan düşünce, fiil halinde değil kuvvet halinde temayül, istek, irade olarak mevcuttur. Fakat hadiseler nizamında realite tam manasile fikre mukaddem ve ondan üstündür.

Tarihin oluşunu izaha çalışan muhtelif tarih felsefelerinin tekamül seyrini, karınca kaderince de olsa takib etmiş olanlar, bu tarih felsefelerinin, sosyal hadiselerin inkişâfına bağlı olarak nasıl terakki ettiklerini her halde anlayacaklar, ve artık idealizm'in sersemletici ve budala edici tuzağına düşmekten kendilerini kurtaracaklardır.

Tarihî hâdiselerin izahında, insan dimağını bir takım boşluklara ve uçurumlara yuvarlanmaktan kurtararak, insanlığın tefekkür tarihinde ilk inkilâbı, ilk büyük dönemeci yapan Karl Marx (1818 - 1883) dir. Onun, «Tarihin Maddeci telakkisi» ismi altındaki müsbet tarih felsefesini bundan sonra anlatmıya çalışarak esas mevzuumuza gireceğiz.

Fehmi YAZICI

Sosyal politikle sınıf zıddiyeti bertaraf edilebilir mi?

● Pr. Kesler ve Pr. Fındıkoğlu ile açık konuşma ●

Gün sayı 13 de çıkan Demokrat Parti proğramında göze ilişen bir ilim hatası başlıklı yazımızda içtimaî siyaset mevzuunda Pr. Kesler ve Pr. Fındıkoğlu ile ayni fikirde olmadığımızı söylemiş ve bu hususu da ayrıca inceleyeceğimizi vaat etmiştik. Kesler ve Fındıkoğluna göre, kapitalist cemiyetin rezaletleri makûl ve meşru bir sosyal politikle bertaraf edilebilir. Yani kapitalist cemiyetin rezaletleri onun bünyesine has olmayıp hakim sınıfın ahlâki zafından gelmektedir. Diğer bir tabirle kapitalist cemiyette görülen rezaletler bir bünye karakteristiği değil cemiyetin adeta birer patalojik hadisesidir.

Bize gelince; biz iki profesörümüz gibi düşünmüyor, kapitalist cemiyette müşahede edilen rezaletlerin bir kısmı tamamile bünyevidir, kapitalist cemiyete hastır. Kapitalist cemiyet baki kaldıkça bu rezaletlerde kalkamaz gerçi kapitalist cemiyette bazı rezaletler vardır ki meselâ: ihtikâr, karaborsa, süistimaller, istifcilik ilh... gibi tamamile bünyevi değildir. Bunların yanında bir de bünyevi rezaletler vardır ki, bunların bertaraf edilememeleri kapitalist içtimaî nizamının karakteristiğidir. Yani kapitalist Nizam mevcut oldukça bu rezaletler de devam edecektir. İşte profesörlerle ihtilâflı noktamız buradadır.

Bu izahatımıza göre aramızdaki ihtilaflar şu iki noktada toplanmaktadır.

1 — Kapitalist içtimaî nizamına has bizce şu rezaletler mevcüttur.

a — İşçi sınıfının istismarı
b — İşsizlik,
c — Harp,
d — Anarşik istihsal,
e — Devri krizler.

2 — Bu rezaletleri bertaraf edecek yeni bir içtimaî nizam mevcüttur. Eskisinin içinden doğmaktadır.

Bir numarada topladığımız işçi sınıfı istismarı, işsizlik, harp, anarşik istihsal ve devri krizler rezaletleri profesörlerimize göre kapitalist içtimaî nizam bâki kalmasına rağmen bertaraf edilebilir. Biz bu rezaletlerin kapitalist içtimaî nizamında bertaraf edilemiyeceğini şu aşağıdaki mülahazalarımıza dayanarak öne sürüyoruz; şöyle ki:

Kapitalist cemiyetin istihsalde karakteristiği, kâr için istihsaldir. Yani, sermayedar muayyen bir kâr elde etmek için istihsalini yapar, acaba sermayedar bu kâr haddini arzu ettiği şekilde tanzim edebilmekte midir. Yoksa bu kâr haddini tahdit ve tayin eden bir kör kanun mevcut mudur? Diğer bir tabirle sermayedar istediği şekilde cemiyeti istismar edebilir mi?

Şimdi bu sual mevzuumuzun kilit taşı diğer bir tabirle Gordiyas düğümüdür. Zira, eğer kapitalistin kâr haddini tayin ve tesbit eden kör bir kanun mevcut ise bu taktirde bizim müdahalemizin; yani sosyal politik'in hiç bir tesiri olmayacaktır. İşte her iki profesörümüz bu problemi çözmeden sosyal politikle kapitalist cemiyetin rezaletlerini bertaraf etmek istemektedirler. Gerek Adam Simith, gerek Karl Marks gibi dünya çapındaki iktisadçılar böyle bir kör kanunun (yani arz ve talep kanunu) kapitalist cemiyeti sevk ve idare ettiğine inanırlar. Bu husustaki mucip sebep şudur:

Yukarda söylediğimiz gibi kapitalist kâr gayesile istihsal yapmaktadır. Şimdi bu prosesi takip edelim. Kapitalistin kâr temin edebilmesi için malını pazarda satması lâzımdır. Bunun için bu malın bir alıcısı ve kendisinden bu malı daha ucuz satıcının bulunmaması lâzımdır. Bu taktirde kârı tayin eden diyalektik şöyle kurulmaktadır.

Tez: alıcının alım kabiliyeti
Antitez: Satıcının maliyet fiyatı
Sentez: Pazar fiyatı.

Şimdi bu vaziyete göre kapitalist malını maliyet fiyatından çok yükseğe satmaya talip olsa ve alıcının alım kudreti de buna müsait bulunsa bile bu müvazene pek çabuk bozulur. Zira, diğer istihsal şubesinde çalışan kapitalistler bu şubede daha çok kâr gördükleri için bu yeni şubeye hücum ederek fiyatı düşürürler. Demek oluyor ki, her istihsal şubesinde kâr hadleri aşağı yukarı bir birinin aynıdır. Yani her kapitalistin hangi istihsal şubesinde çalışırsa çalışsın deplasmandan mütevellit masrafları bertaraf edilince kâr haddi objektif olarak ayni seviyeye gelir. Şimdi gümrük tahdidatı, karantina, harp, abloka halleri gibi fevkalade hususiyetler bir kenara bırakılarak sermaye deplasmanları masrafı da düşürülecek olursa bütün dünyada kâr hadleri objektif olarak ayni seviyede bulunur.

Demek oluyor ki, kapitalist cemiyette her an bozulup ve her an yeni bir müvazene hali kazanan bir pazar Regülasyonu mevcuttur. Bu keyfiyet ne devlet müdahalesine ve ne de şu veya bu zatın arzusuna tabidir. Bu doğrudan doğruya pazar tarafından pazar'ın kör kanunlarına tabi olmaktadır.

Şimdi, umumi kanunu verdiğimiz bu kapitalist cemiyette devlet, sosyal politikle işçinin istismarını bertaraf edebilirmi sualine gelebiliriz. Devletin sosyal politikle işçi sınıfının istismarını bertaraf ettiğini kabul edelim. Bu şu demektir ki, sermayedar kârından mühim bir kısmını feda etmiştir. Halbuki buna maddeten imkân yoktur. Sermayedar böyle bir hale icbar edildiği taktirde atelyesini kapayıp sermayesini başka memlekete kaçırma yolunu tutar. Bunun en tipik misali Metaksas Yunanistan'ında sosyal politik'in doğurduğu neticedir. Orada bir çok sermayedarlar fabrikalarını kapatıp memleketi terketmeği düşünmüşlerdi. Bu suretle de Metaksas'ın sosyal politik'i suya düşmüştü. Bunun aksi yani işçi sınıfının istismarı da tamamile keyfi olamaz. Hemen bütün dünyada işçi sınıfının istismarı da vasati olarak muhaceret ve yol masrafı gibi objektif faktörleri muhassalası alındığı taktirde ayni seviyeyi bulur.

Netekim eski milletler cemiyeti, bağlı iş bürosu harbi önlemek için bütün dünyada işçi sınıfının ayni derecede istismar edildiğini öne sürmüştü. Zira:

Bir ülkenin işçi sınıfı, diğer ülkelerin işçi sınıfından daha fazla istismar edilirse o ülkede eşyanın maliyet fiyatı diğer ülkelerden düşük olmasını intaç eder. Böylece dünya pazarında işçisini daha fazla istismar eden kapitalistler eşyasını daha ucuza satabilirler. Bu da işçisini daha az istismar eden ülke kapitalistlerinin zararına mucib olacağından kapitalistler aşağıda gösterilen iki yolda yürürler.

1 — İşçisini daha fazla istismar eden ülkede işçinin istismarını azaltmak. O ülkede işçi sınıfı mücadelesini körüklemek, bunun en tipik misalini kendi tarihimizde buluruz. Sitinin Osmanlı İmparatorluğunda sosyalist hareketlerini tutması gibi.

2 — Kendi ülkesi proleteryasını az istismar eden kapitalistler yeni metodlarla işçi sınıfını daha fazla istismar ettirme imkânını araştırırlar. Bunun tipik misalini Rasyonalizasyonda görürüz. Marksci literatür burjuva Rasyonalizasyonunda işçi sınıfını daha fazla istismar edildiğini ispat eden eserlerle doludur.

Demek oluyor ki, işçi sınıfını dünya mikyasında objektif olarak istismarı vasati bir seviyededir. Ve bu seviye bir ülkenin iç meselesi değil dünya meselesidir. İşte bu sebepdendir ki, kapitalizmin kapitalist halkası en zaif olan ülkede bizzat işçi sınıfı tam ve mutlak bir kuvvet arz etmese bile bu istismar düğümünü çözebilir. Bunun en tipik misali birinci dünya harbinde sosyalist ihtilali sanayii daha geniş Almanya ve Amerikada değil sanayii az inkişâf etmiş Çarlıkta muvaffak oldu.

Sosyal politik işçi sınıfının istismarını bertaraf edemez; ancak işçi sınıfını muvakkat bir zaman için oyalar. Bunun tipik misali (Otto Baver)in Avusturyada sosyal politik'i tatbiki ile Belakum Komüncülerile Pavyera Komüncülerinin iştirakı önlenmiştir.

Kapitalist cemiyete ait işsizlik, Harp, devri buhranlar ve Anarşik istihsal rezaletlerini ikinci bir yazımızda inceleyeceğiz.

Behçet ATILGAN

Değişen ve değişm

Mehmet A

Asırlardır bir tarafımız hemen hiç değişmiyor: bir türlü siyasi hürriyete kavuşamıyoruz. «Yüz küsur senedir idare şeklimizin yalnız ismi değişiyor.» diyenler, büyük ölçüde haklıdırlar. Bir Ferman, bir Kanunu Esasî, bir Teşkilâtı Esasiye Kanunu, aynı ruha, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet isimlerini vermiş gibi görünüyor. Gerçi yüz küsur sene evveline nazaran cüz'î bir terakki kaydettiğimiz inkâr olunamaz. Fakat, bunun hiç de kâfi olmadığını, öyle zannediyorum ki, her insaf sahibi kolayca teslim eder. Yirminci asır ortasında, hükümet ricalimizin, yapılan tenkitlere tahammül gösterdiklerini makamı iftiharda söylemeleri, Hürriyetin mana ve ehemmiyetini hâlâ kavramadığımızı pek açıkça göstermektedir.

Niçin idare edenlerle idare edilenler arasında karşılıklı sevgi, itimat ve saygıya dayanan münasebetler bir türlü kurulamıyor? Neden hükümet işi bir hizmet; ehliyetlerine binaen halkın kendi arasından seçtiği kimselerin gördüğü ve hesabı infial uyandırmadan sorulabilen bir hizmet telâkki edilmiyor? Niçin insanlık haklarının kudsiyeti; söz ve yazı hürriyetleri apaçık tanınmıyor?

Bu sualleri hürriyet için mücadele edenlere sorarsanız, onlar size kabahatin hep hükümette olduğunu söylerler. Bugüne kadar bizde hiç bir hükümetin, hürriyet talepleri karşısında anlayış zihniyeti göstermediğini, hattâ, inkilâpçı hükümetlerin bile ideallerini çarçabuk unutarak, hürriyetin amansız düşmanları kesildiklerini, tarihimizden misaller alarak ispata çalışırlar: birinci ve ikinci meşrutiyetlerin yıkılışını anlatırlar; Cumhuriyet devrinin vasilik zihniyetinden acı acı şikâyet ederler.

Bu izah şeklini ötedenberi şüphe ile karşılarım. Kimsenin günahını almak istemem ama, bana öyle geliyor ki, hürriyet için mücadele edenler kendi acizlerini örtmek için bu iddiada bulunuyorlar. Öyle ya, dünyanın neresinde hükümetlerin hürriyet verdiği görülmüştür ki, biz hürriyetsizliğimizin kabahatini hükümete yüklemekte haklı sayılabilelim. Elbet şöyle düşünmek ve hükümetlerin halka hizmet için kurulduklarını ileri sürerek, bunların hürriyeti kendilerinden tesis etmeleri lüzumu üzerinde durmak mümkündür. Fakat, bu surî mantığın kuru çerçevesinden sıyrılıpda, cemiyet ve hükümetlerin meleklerden değil insanlardan teşekkül ettiği hesaba katılacak olursa, bu iddianın hayal hudutlarını asla aşamıyacağı hemen meydana çıkıverir. İnsanların evvela kendi menfaatlerini düşünmeleri; başkalarının menfaatlerini düşünmekle mükellef oldukları hallerde de, şaşmaz bir galati rüyetle şahsi menfaatlerini umumun menfaati gibi görmeleri, egoist yaradılışımızın icaplarındandır.

İnsaflı olalım! Serazad yaşar dururken bin bir kayıt altına girmeyi; hesap vermeyi; bir iki rey eksik alınca, pek rahat olduğunu tahmin ettiğim iktidar koltuğunu bırakıp gitmeği kim arzu eder? Hayır! kendi meskenetimizden doğan neticeleri hükümete yüklemeğe kalkmayalım. Şunu kabul edelimki, hürriyetle mücadele hükümetler için bir nevi «iztirar hali» teşkil eder. Hani şu, sebebiyet vermediği ağır bir tehlike karşısında, nefsini korumak için başkalarının haklarını çiğnemesinin hukuken caiz sayıldığı haller yok mu? işte onun gibi bir şeydir bu...

Fakat, hükümetlerin hürriyete karşı cephe almalarını tabii addetmemiz, korunma çarelerini ve kurtuluş yollarını aramaktan vaz geçmemizi tazammun etmediğine göre, bu mücadelenin hangi silâhlarla yapıldığını bilmemizde her halde fayda vardır.

Hükümetler, bir taraftan malûm olan yıldırma ve sindirme siyasetlerini devam ettirirlerken, bir taraftan da fikirleri çelerek halkı avutmak yolunu tutarlar. Bu maksatla resmî ve gayri resmî bütün ikna vasıtaları seferber edilir. İlk safhada, aldatıcı mantık oyunlarile hürriyete çeşitli manalar verilerek, halkta, zaten demokrasinin bütün nimetlerinden faydalandığı zahabı uyandırılır. Fakat hakikatlara uymıyan sözler, sarf edildikleri sırada ne kadar kandırıcı olmuş olurlarsa olsunlar, erğeç sihirli kuvvetlerini kaybederler. Bunun için, hürriyet masalı da bir gün gelir iflâs eder; ve mücadeleninin başka silâhlarla yapılması zaruri olur. Böylece ikinci safha başlar. Bu sefer de, sanki ilk iddiayı başkaları serdetmiş gibi, halk intizara davet edilir; ve henüz hürriyet esaslarına dayanan bir rejimin kurulması zamanı gelmediği, bin dereden su getirilerek anlatılır. Halkı ikna için her fırsattan istifade edilir. Beynelmilel münasebetlerde gerginlik mi vardır? Hükümet emrinde ki ağızlar derhal faaliyete geçerler; ve harici tehlike karşısında müttehit bir cephe kurabilmek için, dahilî mes'elenin bir tarafa bırakılması luzumunu ısrarla ileri sürerler. Yok; şayet beynelmilel münasebetler normal bir seyir takip ediyorsa, aynı ağızlar bu seferde memleketin tezelden kalkınmağa muhtaç olduğunu, halbuki her kafadan bir ses çıkacak olursa bunun başarılamıyacağını iddia ederler. Halkın, henüz hürriyeti kullanabilecek bir olgunlukta bulunmadığı hakkında ki sözler ise, klasiktir. Fakat, zamanla bunlar da tesirsiz kalır. Hattâ, bazı uyanık halk kitleleri üzerinde bu kabil iddiaların beklenilen uyuşturucu tesiri hiç göstermemeleri de mümkündür. Bu taktirde yeni bir silâha ihtiyaç hasıl olur. Hürriyet istiyenlerin, hükümeti tenkit edenlerin samimiliklerinden ve vatana bağlılıklarından şüphe uyandırmağa matuf olan şayialar piyasaya sürülür. Hürriyeti bozmak için kullanılan silâhların, bu, hiç şüphesiz en korkuncu ve en öldürücüsüdür. Çünki birini veren sözlere, onu öven sözlerden çok daha kolay inanırız.

Bittabi bu iddiaların hakikatle hiç bir münasebeti yoktur. Ne hürriyet yurt müdafaasına ve millî kalkınmağa engeldir; ne de hürriyet istiyenler mefkûresiz vatan hayinleridir. Bilakis. Bu iddialar sadece birer silâhtır: hükümetlerin müdafaa silahları... Ve vaziyet bütün çıplaklığı ile görüldü- vaziyet bütün çıplaklığı ile görüldü- hürriyet yolunda ilk kurtuluş adımı atılmış olur. Dünyanın her tarafında bu böyle olmuştur.

***

Hürriyetin hükümetten beklenemiyeceğini pek iyi bildiğim için, hürriyet davasının mukadderatını, ben, şu son zamanlara kadar münevverlerimizin talihine bağlamıştım. Niçin mı münevverlerimize? Anlatayım:

Biz umumiyetle ağır kanlı insanlarız. Üstelik çoğumuz, cemiyet hâdiseleri üzerinde fikir yormaktan da hoş-

lanmayız. İlk hareke
mizden bize nazaran
ri tarafından yapılm
dıki,, bu atalet yaln
kımıza mahsus bir
Bütün halk kitleler
Bunun için hürriyet
sıl kurtulacağımızı
bu ilk hareketi yap

insaflı birini arıyord
seki, kalbimizdeki
müessir bir fikir hal
sırrını bize öğretece
nalque' ın Nathana
«Unut beni!» diyen
bir kimse... Ve gözl
ri münevverlerimize
Öyle ya, hürriyet
ehemmiyetini onlard
rimizden, daha vuku
bilirdi? Ve bir ke
tan sonra, bizimle,
rek, onlardan, mü
daha emin adımlar
ru kim yürüyebilird
vazifeyi tevdi edebi
bilgili ve daha fazi
ketimizde yoktu ki,
ze bir kurtarıcı naz
haksız sayılayım.

Evet, yakın zam
böyle düşünüyordum
hürriyet kördüğümü
rimizin de çözemiye
lamış bulunuyorum.
bir takım hakikatları
mâni olmuş; surî bi

İktibaslar :

Sınıf esasları üz

Şimdiye kadar Türkiyede bir patron - işçi dâvası bahis mevzuu olunca, ortaya C.H.P. nin denüfuz ettiği bir uzlaştırıcı karma Kurul çıkıyordu. Sûretâ içine çalışanların mümessilleri girse bile; hayatın ilcaatı öyleydi ki, bunda çalışan sınıfların menfaatleri körletiliyordu. Ticaret odalarında, Sanayi odalarında patronlara mahsus — gerçi noksan — bir sınıfî mahiyet olmakla beraber, bunların mütenazırı demek olan amele sendikaları kurulamıyor; proletaryaya mahsus neşriyat yapılamıyor, bunlara bir sınıfî terbiye verilemiyordu. Ve bunlar sanayi medeniyetinin icabı olan grev kuvvetinden istifade edemiyorlar, bu haktan mahrum bulunuyorlardı. Bize grevlerin sade yıkıcı, sade menfi tarafları grev güya âfet imiş gibi gösteriliyordu; halbuki grevlerin bir de cemiyetin nimetlerini içtimaî adâlet üzerine tevzi edici, çalışma şartlarını düzeltici, umumi seviyeyi yükseltici hususiyeti vardır. İşçi sınıfının elinden alınan bu tabiî hak da «Sınıf esasları üzerine cemiyetler kurulmasına imkân vermek» kaidesinden

iyen taraflarımız

n, mutlaka, içi-
laha uyanık bi-
ını bekleriz.Ka!
bize, bizim hal-
y de değildir.
e müşterektir.
ıkmazından na-
şünürken, bize
acak uyanık ve

besine kapılarak bir çok hakikatları unutuvermişim. Unutuvermişim ki, bu memleketin münevverleri de, büyük bir ekseriyetle, ağır kanlı ve itaatli kimselerdir; tıpkı halkı gibi... Tarihî coğrafî, içtimayî ve ırkî amiller, bir memleket halkının münevverine başka, münevver olmıyanına da başka türlü tesir etmiyeceğine göre, bu nok

i Aybar

. Öyle bir kim-
rriyet hasretini
kalbetmenin
ve sonra Me-
e dediği gibi:
çekip gidecek
m gayri ihtiya-
ılıp kalıyordu.
vasının hayati
, münevverle-
kim kavraya-
de kavradık-
kla elele vere-
vvelerimizden,
hürriyete doğ-
Bu mukaddes
eğimiz, daha
i eller memle-
ünevverlerimi-
le bakmakta

kadar işte
Fakat heyhat!
münevverle-
ğini artık an-
ğer heyecanım
saba katmama
mantığın cazi-

tayı ihmal etmemem lâzımdı. Fakat, etmişim işte. Unutmuşum ki, bütün şark milletleri gibi, biz de, münevverimiz ve münevver olmıyanlarımızla hepimiz cemiyet hâdiseleri karşısında umumiyetle pasif kalan insanlarız. Gerçi hâdiseler bizi bigâne bırakmaz. Dedikodusunu yaparız. Fakat, öne atılanları yalnız gözlerimizle takip ederiz. Seyrettiğimiz oyunda bize düşen roller de bulunduğunu, seyirci değil aktör olduğumuzu asla hatıra getirmeyiz. Unutuvermişim ki, münevverlerimizin pek çoğu maişetlerini hükümet kapısından temin ederler; ve çar naçar bâladan esen rüzgârlara boyun eğmek mecburiyetindedirler. Bugüne kadar, münevverlerimizin toplu olarak, hürriyet hareketlerinin birinde rehberlik ettiklerini; birbirlerini tuttuklarını tarihin hiç kaydetmemesi manalı değil midir? Nihayet yine unutup hesaba katmamışım ki, münevverlerimizin arasında, şu acıklı halimizi bir hürriyet ışığı içinde gören ve gösteren kimseler de vardır. Mahut mümayişte, Üniversite adına dolaşanların elinde: «biz daha fazla hürriyet istemiyoruz» ibaresinin yazılı olduğu levhalar vardı. O hürriyet ki, bir Anglo-Sakson mütefekkirinin dediği gibi: «Aşk gibi mütemadi bir mücadele mevzuudur. Her galebe sonunda hürriyeti mutlaka kaybederiz tıpkı aşkı kaybettiğimiz gibi. Hürriyet için mücadelenin sonu yoktur.» Hâdiseler unuttuğum bütün bu hakikatları bana birer birer hatırlattılar.

* *

Geri kalıyor halkın kendisi. Bütün ümidimi artık halkın hürriyeti şuurlu bir şekilde duymasına bağlamış bulunuyorum. Fakat bir takım engellerin bunu geciktirmesinden de korkuyorum. Evet, bir takım engeller var. Bir kere, şu bir az evvel de üzerinde durduğum, yaradılış itibarile ağır kanlı ve cemiyet işlerile alâkalanmaz oluşumuz var. Bunun mühim bir nakise olduğu şüphesizdir. Fakat, şimdi söyleyeceğim ve menşeleri tarihî ve terbiyevî olan başka engeller buna inzimama etmemiş olsaydı, tabiyatımızın bu pasif tarafını şimdiye kadar mutlaka yenerdik.

Herkesce malûmdurki, garp dünyasında hürriyet, uzun bir tefrih devresi geçirmiştir. Asırlarca süren bu tefrih devresinde hürriyet hareketlerini hazırlıyan ve ilk nazarda hürriyetle hiç alâkası yokmuş gibi görünen bir takım tarihî ve içtimayî hâdiseler vukua gelmiştir: Feodal sistemin merkezî otoriteyi inhilâl ettirmesi gibi; Şövalyelik âdetlerinin haksızlıkla mücadeleyi müesseseleştirmesi gibi; Rönesansın, eski Yunan medeniyetinin hürriyet havasını, ilimde, sanatta, hattâ siyasette yeniden estirmesi gibi; Reform hareketlerinin, taassupların en koyusuna, din taassubuna karşı isyan bayrağını açmış olması gibi.. Sonradan, çok sonradan kurulan hürriyet rejimlerinin köklerini asırlar boyunca bu hâdiseler beslemiştir.

Halbuki biz bütün bunlara uzak ve yabancı kaldık. Bu hâdiselerden hiç birini yaşamadık. Bugünki hürriyetsizliğimizde, bunun rolü yok mudur dersiniz?

Fakat, dahası var. Bu yetmiyormuş gibi, biz üstelik bir de tâ kuruluşumuzdan beri, içtimayî ve siyasi hayatımızı hep kışla örneği üzerine tanzim ettik. O derece ki, itaatli bir ömür sürmek, bizim için adeta ikinci bir tabiat haline geldi.

Asırlarca itaat etmesini öğrendik. En büyük haksızlıklara, en korkunç gaddarlıklara mütevekkilâne boyun eğdik. Tarihimizde yüzlerle binlerce misali vardır bunun. Uzak vilâyetinde, emrinde tümen tümen sipahisi olan kudretli Beyler, elinde ferman belinde kement tek başına gelen cellâda kellelerini verirlerdi. Hem de ne sebeple? Ya karısına, ya malına padişah göz koyduğu için... Evet, yirminci asır ortasında hürriyeti halâ kalplerimizin derinliğinde hasreti çekilen acılı bir his olarak taşıyor ve onu müessir bir fikir haline kalbedemeden yaşıyorsak, bunda hiç şüphesiz, asırlarca körü körüne itaat etmeğe alışmış olmamızın da payı, hem de büyük payı vardır.

Ümidimizin uzun vadeli olmasından korkuyorum derken, işte yenilmesi icap eden bütün bu engelleri düşünüyorum. Fakat, milletlerin hayatında bazan sıçramalar olduğu da görülmüştür. Hele istibdât ve keyfî idare bir haddi aştı mı, halk mutlaka adeta anî diyebileceğimiz bir şekilde şuurlanıveriyor. Hürriyeti Kalbimizin karanlıklarından, aklımızın nuruna bir an evvel çekip çıkarmamızı bütün kalbimle temenni ediyorum. Çünki artık kaybedecek zamanımız kalmadı.

* *

Şimdiye kadar, asırlardır değişmiyen bir tarafımızdan bahsettim. Yenilik meraklılarının buna canları sıkılmış olmalıdır. Onları da memnun etmiş olmak için, yazımı değişen ve yenileşen bir tarafımızı göstererek bitireceğim. Hayır! Üniversitelerimize verilmesi kararlaştırılan muhtariyetten söz açacak değilim. Verilen muhtariyetin ne kıymeti varki... Üniversitelerimizin henüz muhtariyete hak kazanmış olduklarını zan etmiyorum. Kanaatini serbestçe söyliyemiyen; elinden anadili ve hocaları alındığı halde sükut eden bir Üniversite, peri masallarında olduğu gibi, bu günden yarına muhtariyete kavuşamaz. Üniversitelerimiz muhtariyetten evvel ne idi iseler, muhtariyetten sonra'da o kalacaklardır. Hayır! Yenilik meraklılarını memnun etmek için, ben size on beş inci asırda olmuş bir vakayı hikâye edeceğim. (1).

Bundan beş asır evvel, Semerkand rasathane ve medresesinde büyük Türk alimî Kadızade-i Rumî'nin baş müderrislik ettiği bir sırada imiş. Günün birinde, zamanın hükümdarı Uluğ Bey, medrese hocalarından birini azleder. Bir işaretle başlaarın vurulduğu bir devirde bir azil muamelesinin ne kıymeti olabilir?. Fakat, Kadızade böyle düşünmez; ve o günden itibaren bir daha vazifesi başına dönmez. Bir gün, iki gün, beş gün, nihayet iş Uluğ Bey'e akseder. Uluğ Bey'in Kadızadeye hürmeti varmış; meselenin esasını öğrenmek için kalkıp Kadızadenin evine gider. Hocadan aldığı cevap şudur:

«Biz mansıb-ı tedrisi azil cari olmaz menasıptan zan nederdik; ondan ötürü kabul ettik. Halbuki refikimiz azle düçar olıcak, gördük ki

erine cemiyet..

sonra kendi kendine ergeç belirecektir.

Bir tarafta sınıfi teşkilâtın yarattığı hakiki mânada çok fırkalı mecils mücadeleleri., Bir tarafta da patron kurullarlyle proleter kurullarının hükûmet tavassutiyle uzlaşmaya çalışan fakat uzlaşamadıkları zaman da hareket serbestisine malik bulunan sınıfi şuurla, siyasi rüştle mücehhez teşkilâtı İşte içtimai muvazene böyle kurulacaktır Bu memleketin hayatında yapıcı rol oynayan içtimai sınıflar, gittikçe siyasette de zemin kazanacaklardır Dünyanın her yerinde gördüğümüz daha i l e r i, hareketler burada da belirecektir. Bu mesut mukadderi, «inkilâpçı» umdeye sahip olan C.H.P. nasıl köstekler di?

Bu, elbette ileriye doğru bir adımdır. Türkiyemiz her vatandaşının iştirakiyle idare olunan ve verimleri insaf ve hakkaniyetle her vatandaşa nasip olan daha güzel bir «Cennet vatan» haline getirilmelidir.

(Vâ - Nû)

Akşam'dan

ŞİİRLER

DURAK..

Tramvay durak yerinde çıplak bir
çocuk uyuyor.
Paçavralar örtmüş ayıbını
Suçunu paylaşmış mücrimler.

*
* *

Bir izbe hayatı sürüyor şehir..
İşte bunun için gömülüşün
Sisli rutubetlerden ışık sızıyor
yüzüme
....
Eğilirim yalnız senin önünde
Bir «calvaire» hayatı sürüyorsun
bugün.

Suavi KOÇER..

ÇIKIŞ

Alaca karanlıkta oyandı,
Taburcuflar, gidecek,
Düşmedi ateşi girdi gireli.
Ne varsa çıkardı sırtından,
Giydi kendi gömleğini,
Utanarak!
Belli halinden tasalı
Son yemeğe oturdu, iştahsız,
Önümüz kış diyor, Mustafa Korkmaz
Varıp Ulu dağdan oduı taşımalı!

Burunsuzun Oğlu
Ya havasından, ya suyundan
Cideli değil mi doğma, büyüme
Yatsa yatsa frengiden yatar!
Ne ateş, ne baş ağrısı
Akıl, sır ermez bu hastalığa.
Başka sıkıntısı da yok
İğne bir yana.
Uçkur çözmedim diyor harama,
Kendimi bildim bileli;
Kanı sulanırmış bu aylarda adamın
Karpuz mevsimi!

Rıfat ILGAZ

---

cah-i tedris bizim umduğu-
muz gibi değildir: bu işten
faariğ olduk.»

Yanılıyorsunuz! Bu cevap üzerine Kadızade'nin boynu vurulmamış Hatasını anlıyan Uluğ Bey azlettiği hocayı derhal vazifesine iade ettiği gibi, Kadızade'nin de gönlünü alarak baş müderrislikte kalmasını temin etmiş. Fakat, şurası da var ki, Uluğ Bey'de hakiki bir alimmiş...

Aradan geçen beş asırda ne kadar değişmişiz. Bugün hocalarımız meslek haysiyetini, hükümet ricalimiz de lıyorlar. Her fırsatta yeniyi eski ile ilim hürriyetini bam başka şekilde anlıyorlar. Her fırsatta yeniyi eski ile karşılaştırmaktan zevk ve gurur duyanlarımıza bu hikâye armağan olsun.

Mehmet - Ali AYBAR

1 — Abdülhak Adnan - Adıvar; Bilgi Cumhuriyeti Haberleri; Sah. 59

BAHTİYAR

YAZAN:

Niçin hep acı şeyler yazayım? Dostlar, yufka yürekli dostlar bundan hoşlanmıyorlar. «Hep kötü, sakat şeyleri mi göreceksin?» diyorlar, «Hep açlardan, çıplaklardan, dertlilerden mi bahsedeceksin? Geceleri gazete satıp izmarit toplıyan serseri çocuklardan; bir karış toprak, bir bakraç su için birbirlerini öldürenlerden; ceza evlerinde ruhları kemrile kemrile eriyip gidenlerden, doktor bulamıyanlardan; hak kazı alamıyanlardan başka yazacak şeyler, iyi, güzel şeyler kalmadı mı? Niçin yazılarındaki bütün insanların benzi soluk, yüreği kederli? Bu memlekette yüzü gülen, bahtiyar insan yok mu?»

Hiç olmaz olur mu? Arayın, bulup görmek lâzım. Bunun için de kenarı köşeyi araştırmak istemez. Her şey apaçık ortada, göz önünde. Sade güler yüzlü, bahtiyar insanlar değil, bahtiyar köpekler bile var. Ben de karar verdim, bu sefer açlıktan, ıztıraptan nefretten değil, Rahattan, tokluktan, sevgiden bahsedeceğim.

Oturduğum semtin sokakları geniş ve asfalt. Her biri bir fakir çocuğun liseyi bitirinceye kadar okumasına yetecek masraflarla yetiştirilen bodur çamlar, caddeye gölge vermese bile güzellik veriyor. Sabahları yaya kaldırımında şık giyinmiş genç anneler, renk renk çocuk arabalarında al yanaklı, gürbüz, iyi beslenmekten yüzlerine bön bir rahatlık ifadesi gelmiş çocukları gezdirirler. Çeşitli oyuncaklarını ipekli örtülerinin üstüne seren, bir eliyle çıngırağını sallarken ötekiyle uzun bir düdüğü ağzına götüren bebeklerin yanında, bukleli saçlarını savura savura annelerine bir şeyler anlatan biraz daha büyücek çocuklar yürür. Arasıra genç annelerin bir kaçı yan yana gelir, tatlı tatlı konuşur ve çocuklara bakalak olmak işini, dört beş adım gerilerinden gelen temiz kıyafetli beslemeye bırakırlar. Yolun kenarındaki küçük parkın kum bahçesinde mini miniler kovaları, kürekleri ile saraylar, nehirler halkeder, sonra bir yumrukta yıkarlar. Bir kenardaki kanapede beyaz başlıklı bir mürebbiye yabancı dilde bir kitap okur. Başörtülü bir hanım, ağlayan torununu avutur, başka bir kanapede üç dört şirin anne yün örüp ahbap çekiştirir. Her şey aydınlık, her şey rahattır. Yalnız hepsinin yüzünde garip bir can sıkıntısı ifadesi vardır. Elle tutulamıyacak kadar ince, fakat aslâ yırtılamıyacak kadar sağlam bir ağ halinde onları saran bu can sıkıntısı, biraz dikkat edince, kahkahalarda boş bir çınlama, gözlerde soğuk bir alâkasızlık halinde kendini gösterir. Söylyen de, dinliyen de o anda başka bir şey düşünüyor gibidir, halbuki hiç bir şey düşünmezler. Ama bundan şikâyetci değildirler; hatta canları sıkıldığının bile farkında değildirler. Pek da olsa gülerler ve hallerinden memnun olmasalar, da, hayatlarında bir değişiklik istemezler.

Yakası kapalı kahverengi çuha elbisesinden bir odacı, bir kavas, yahut kibar bir evde uşak olduğu anlaşılan genç, iriyarı, yakışıklı bir adam bu caddede her sabah küçük bir köpek gezdirir. Açık kahverengi tüyleriyle uzun kulakları yerlere kadar sarkan ve yüksekliği bir karıştan fazla olmıyan köpek, meşin tasmasına bağlı gene meşinden örme bir yuların arkasından tıpış tıpış gider. Adam yürüyüşünü köpeğinkine uydurmuştur. O biraz durakhyacak olsa kendisi de bekler. Köpeğin keyfi yerine gelip tekrar yürümeğe başlayınca o da yürür.

Serince havalarda köpeğin üzerinde kenarları lâcivert şeritli kahverengi çuhadan güzel bir hırka vardır. Hayvanın dört bacağından geçip karnında düğmelenen ve sırtına kalıp gibi yapışmasına bakınca usta bir terzi elinden çıktığı anlaşılan bu hırka pırıl pırıl fırçalanmıştır. Köpeğin tüyleri de güneşte tertemiz parlar.

Hayvan masum bir ihtiyacını gidermek için yolun kenarındaki ağaçlardan birinin dibine sokulunca, on dönüm tarlayı bir günde yorulmadan çapalıyacak kadar kuvvetli görünen uşak, yahut odacı, yahut

Hepsi

— Bu gömlekle gezilmez, değiştir, diyorlar.

— Yok başkası!..

— Yalan..

Bir başkası, neden boyunbağı takmıyorsun? diye soruyor.

— Yok da ondan..

Alay ediyor, işte bir pırleter mukallidi..

— Bu kış kıyamette, palton nerede?

— Sattım.

— Brak şu sol numaralarını

Biri çıkıyor.

— Bu kunduralarla gezilmez, ayıp.

— Başkası yok.

— Yutmazlar, bu züppeliği..

İki adım ileride:

— Saçların neden dağanık, neden traş olmıyorsun, diyorlar, neden böyle perişan oldun.

— Biz böyle değildik. Perişân etti kader, diyorum.

— Numaranı mükemmel yapıyorsun, diyorlar.

— Karnın aç mı? diye soruyorlar

KÖPEK

Sabahattin ALİ

kavas, efendisinin köpeği işini bitirinceye kadar hürmetle bekler. Sonra gene ağır ağır yollarına giderler. Bu hırkalı köpek, yoldan geçen başka köpeklerin hırlamasına cevap vermez; hattâ sahibi tarafından tasması çözülmüş irice bir köpek döğüşmek için bağıra bağıra yanına sokulsa, üstüne atılmağa kalksa bile, o aldırmadan yoluna gider. Onun yerine uşak işe karışır: bağırır tekme savurur. Saldıran köpekler bir kaç tane olursa efendisinin köpeğini kucağına alır, hırkasında, tüylerinde tozlanmış, kirlenmiş yerleri siler. Bu sırada gözlerinde hiç saklayamadığı bir korku vardır: köpek her tehlikeden uzak olduğuna emin, aşağıya doğru bakar, yalanır, uzun tüylü kuyruğunu oynatırken, uşak acaba hayvana bir şey oldu mu diye telâş içinde onun her tarafını yoklar.

Köpeği gezdiren bu adamı bir gün kasapta gördüm. Sıra sıra asılmış kuzuların içine bakıyordu. Nihayet bir ciğer takımı beğendi:

«Şunu tart!» dedi. Parayı sayarken kasapla ahbaplığa başladı: «Ne diye kuzunun karaciğerini ayrı satmazsınız, akim ermez. Bizim köpek akciğer, yürek filân yemiyor. Karaciğeri de güzelce pişiririz de ondan sonra önüne koruz. İçine bir lokma akciğer katsak ağzını sürmez, olduğu gibi bırakır. Midesine dokunuyormuş. Geçende muayeneye gelen baytar söyledi. Hayvan ama, aklı eriyor; köftesine bir az sığır eti karışsa onu bile anlıyor. Allahın işine akıl ermez ki...»

Sonra bütün takımı sarmak üzere olan çırağa döndü:

«Duymadın mı be! Hepsini sarma Kara ciğeri ayır, ver... Öbürlerini at bir kenara!»

Paketini alıp çıktı...

Başka bir gün bu uşağı geniş, çiçekli bir bahçenin kapısı önünde, kucağında sıcak, yumuşak bir battaniye tutarken gördüm. Kocaman bir otomobile binmek üzereydi. Kucağındaki şeyin kımıldadığını, içinden sesler geldiğini fark edince dayanamadım, sokulup sordum:

«Ne o? Köpeğe bir şey mi oldu?»

Uşak beni şöyle bir süzdü:

«Yok, elhamdülillah bir şeysi yok!... Bugün üç beş kere öksürdü. Baharları hep olur, ama hanım telâş etti. Hayvanı hastahanesine götürüp bir baktıracağım.» dedi.

Sonra hayvanı bir yere çarptırmamak için dikkat ederek otomobile bindi. Kos - kocaman araba hızla uzaklaştı...

Geçen gün bu uşağı aynı geniş bahçeye girerken gördüm. Bu sefer ince burunlu, uzun beyaz tüylü bir köpeğin ipini tutmuştu. Yanında kıyafeti kendine benziyen başka biri daha vardı. Yine merak ettim:

«Ne oldu?.. Köpeği değiştirdiniz mi?» diye sordum.

Adam beni süzdü; geçenlerde köpeğin hastalığını soran meraklı olduğumu hatırlamadı ama, cevapsız bırakmadı:

«Hiç değiştirilir mi?» dedi. «İçerde, kulübesinde; bak, sesi geliyor!»

Büyük köşkün biraz ötesinde, bahçıvan odası büyüklüğünde, filizi boyalı şık bir kulübeden sahiden kesik kesik havlamalar geliyordu.

«Nasıl oldu,» dedim, «sizin köpek havlamazdı!»

«Eh, şimdi kızgınlık zamanı... Dişi istiyor!» diye cevap verdi. Sonra yanındakinin yüzüne bakıp gülümsedi: «Nefis bu, isteyince hayvan da olsa kendine hükmedemiyor. İyice huysuzlandı. Hanımefendi hemen otomobili baytara koşturdu. Ama dedim ya, derdi buymuş... Hani bizimkine lâyığını bulmak da kolay olmadı. Hanımefendi soysuz köpekle istemem, huyu bozulur, dedi. Bütün köşkleri dolaştım, ona göresini buluncıya kadar canım çıktı...» İpini elinde tuttuğu uzun beyaz tüylü, ince burunlu köpeği yanına çekerek devam etti: «Ama bak! Kendisine lâyık, soylu bir hayvan. Duruşu bile kibar. Bizim beyefendi arkadaşın beyefendisiyle konuştular, münasip gördüler. Bir ben oraya götüreceğim, bir o bize getirecek.»

Parmaklıklı bahçe kapısını dirseğiyle itti, arkadaşına:

«Gel bakalım, birbirlerinden hazedecekler mi?» dedi. Nazlı bir gelin gibi süzüle süzüle yürüyen saçaklı, beyaz köpekle beraber içeri girdiler...

Ah, ben hayvanları çok severim. Bütün canlı mahlûkların, hayatı güzelliği, saadeti severim. Bahtiyar bir köpek bile benim içimi sevinçle doldurur. Ben karanlık şeylerden bahsetmek için dünyaya gelmemişim. İçim tatlı, sıcak, neşeli şeyler anlatmak isteğiyle yanıyor.

Hele bütün âlem bu köpeğin onda biri kadar rahata kavuşsun, bakın ben bir daha acı şeylerden söz açar mıyım!

jest..

— Evet, iki gündür.

— Mükemmel bir jest diye iülüyor - lar.

Avuç açmıyoruz. Kimseden, birşey istemiyoruz, dilenmiyoruz. Derimizde, kemiğimizde, ruhumuzda, beynimizde çalışma gücü var. Olsa olsa iş isteriz, başka bir şey istemiyoruz.

— Neden soruyorsunuz, neden alay ediyorsunuz?

— Günün birinde derimiz kemiklerimize yapışır bir sokak köşesinde aç ve çıplak öleceğiz, o zaman etrafımıza toplanan kalabalık:

— İşte diyecekler, en mükemmel numarasını, en mükemmel jestini şimdi gösterdi, yalandır inanmayın.

Evet, bu güneş altında yeni bir şey söylenmezmiş. Bizde tekrar edelim.

Bu hâyât sâhnesinde, biz de rolümüzü oynuyoruz, siz de, hepsi yalan, hepsi numârâ, hepsi jest.. İpek gömlekler deri gömlekler de jest.

AZİZ NESİN

Şövalye-i-cihan

Doğan RUŞENAY

Her post değiştirişinde gazeteler onu esrarlı tefrika ilânlarının; Zati Sungurvari afişlerin ve baldır - bacak resimlerinin yanında teşhir ederek «buyurun, buyurun bu cambazhanede şövalye-i- cihan icrai sanat ediyor, gören hayran, görmeyen pişman olur» diye müşteri çağırırlar.

Göbekli patronların ve «patron vekletlerinin» isteklerine uygun yazılar yazmak sanatinde üstâd olduğunu, memleket matbuatında bir yeşil bayrak gibi dalgalanan mazisi avaz, avaz haykırır.. En sağır kulakları bir daha sağır edebilecek kadar patırdılı bir gümbürtüyle kendini ilân eden bu kıymetin patronlar karaborsasında arttırmaya çıkarılmaması ne mümkün?

Yıllardanberi elden ele, gazeteden gazeteye, bir ticaret metaı gibi dolaşarak matbuat kâpitalistleri arasındaki rekabetin oyuncağı haline gelen şövalye-i- cihan aynı patronlar tarafından suyu sıkılmış bir limon kabuğu gibi çöp tenekesine atılacağı güne doğru koşuyor...

Sen bütün ustalığı jurnalcılık olan; sen insanların aile mahremiyetine dost diye, sofralarına arkadaş diye sokularak en bayağı bir metodla onları teşhirden ve kendine bir makalelik ekmek parası yapmaktan çekinmeyen «kör provokatör!»

Kâh bir patronun, kâh bir softanın sütunlarında «sosyal müsavat» tan söz etmekle, değil halkı, peşindeki gölgeyi bile kandıramazsın! Sen nasyonal sosyalizm, denilen irtica yılanının bir parçası, faşizm denilen kan denizinin Türkiyeye sıçramış bir damlasısın... Bu ölmüş ve kokmuş halin, patronlara hediye edilmiş hürriyetin ve baldır-bacak afişlerinin yanında ilân edilen ustalığınla (!) seni İstiklâl harbinin dekâsı Gazi Mustafa Kemal'in ve inkilâb kartalı Atatürkün partisi menfaatine konuşur görmekle Türkiye tarihi mislini bir daha kaydedemeyeceği garabetlerin en büyüğünü kaydetmiş oluyor..

Türk şiirinde ileri anlayışın başlangıcı

Yazan: Âsım SARP

DOĞUŞUNDAN bugüne kadar Türk şiirinin geçirdiği bünye ve ruh tekâmülünü inceliyenler Birinci Dünya savaşından sonra başlıyan edebiyat hareketlerinin şiirdeki şahlanışını hayranlıkla takib edebilirler. Türk edebiyatını asırlar boyunca esareti altında bulunduran sanat anlayışının geriliği, Abdülbaki Gölpınarlı'nın harikûlâde kuvvetli etüdiyle (1) artık katî olarak anlaşılmıştır. Daha önce Divan edebiyatı hakkındaki bir eser de (2) bize «klâsik edebiyatımız» şeklinde gösterilen bir devrin kelime hokkabazlığı, lâf ebeliği olduğunu açıkça göstermişti. Biz anlamıştık ki; Divan edebiyatı halksız bir edebiyattır. Divan edebiyatı dalkavukluk edebiyatıdır. Bu edebiyatta şekli ve lafzî hünerler vardır. Pirinç üzerine yasini şerif yazmak nevinden marifetler. Mey, lâle, mahbub, bahariye, fahriye, kudumiye... Yahud yev - miye, kurabiye; Tabiîdir ki, bunlar bir edebiyat için değer olmaktan uzak şeylerdir.

Tanzimat, serveti fünûn, fecri âti nesillerinden bugüne intikal eden eserlerin tetkiki, bugün, büyük birer kıymetmiş gibi doğumları, ölümleri gürültülü toplantılara, yersiz tartışmalara yol açan sivrilmiş şöhretlerin çoğunun fikir, sanat ve hamle bakımından hiç bir üstünlük göstermediklerini anlatır.

Meselâ Abdülhak Hâmid, uzun zaman «dahi-i azam» telâkki edilmiş olmasına rağmen bugün manen de ölü bir ihti - yardır. Yeni nesilden de (Rıza Yücer gibi), eski nesilden de (Nurullah Ataç gibi) Sefir-şairimize karşı eski hürmet ve eski muhabbet kalmamıştır. Hâmid, Osmanlı derebeyliğinin can çekişme devrinde yetişmiş, tanzimat yeniliğinin lüzum ve zarureti anlaşıldığı sıralarda yaşamış, Fikretin «Milletim nevi beşerdir, vatanım rûyi zemin» diyebildiği sosyolojik inkişaf anlarında şöhretini arttırmış, heybetli bir hiciv olan (Hânı yağma) yı sıcağı sıcağına okumuş, millî kurtuluş anlarının heyecanına şahid olmuş, Atatürk inkilâbının ilk devrelerinin hızlı adımları sayesinde memleketin geçirdiği değişmeleri takib edebilmiştir. Bütün bu seneler ve hâdiseler bir sanatkârın dâhi olabilmesini mümkün kılabilecek karakterde iken şişirme bir unvanla hem de «dahii âzam» olan Hâmid'in eserlerinin hepsi değil, tek bir tanesi bile millî karakter, bir tek sayfası bile ortadan üstün bir şairin imza atmağa tenezzül edeceği güzelliği taşımamaktadır. Hiç bir memleket dekorunu, yahud Osmanlı, Türk tipini, bize aid hiç bir sosyal hâdiseyi, bize aid hiç bir vakayı, bize aid hiç bir sevinci veya ıztırabı terennüm ve tesbit edemiyen Makber müellifi; Rasin, Korney ve Şekspir gibi iki ayrı cemiyetin üç dahisiyle boy ölçüşmeye kalkan kuş dilli bir Şanso Pansa'dır. Cümhuriyet devrinde bile Osmanlı kalan Davalaciro kahramanı Asrî Mezarlığın mermer kabrinde uzun ömürlü, orta halli bir şair olarak uyuyadursun. «Abdülhak Hâmidi, o eciş-bücüş mısralarla böbürlenen adamı büyük şair diye göstermeğe kalkanlar, bu milletin gerçek büyüklerini görmüyorlar... O, olsa, olsa alafıranga bir şairdir... Avrupa edebiyatlarında yeni bir hava değil, bir takım mazmunlar aramıştır. (3)»

Türk şiirinde esaslı bir inkilâb yapamıyan rahmetliden sonra, yine sivrilmiş bir rahmetliye, Sakız Mutasarrıfı'na geçelim.

BU «HÜRRİYET ŞAİRİ» nin fikir itibariyle Türk edebiyatının yüzünü ak a çıkaracak, sanat itibariyle gelecek nesillere rehberlik yapacak, hamle ve seziş itibarile de Türk şiirini çeyrek asır olsun ileriye sıçratacak bir değeri - belgelere dayanılarak - tesbit edilmiş değildir. Bilâkis vesikalar ve esaslı araştırmalar Namık Kemal'in lehinde not vermemize mâni olmuştur. (4) Hatta Atatürk Cümhuriyetinin dayandığı ileri prensipler gözile bakılınca «İbret Muharriri» nin «kalemine kadar burjuva» lığı derhal sırıtır. Biraz daha inceleyince sistemsiz hürriyetçiliğinin tesadüfiliği meydana çıkar. (5)

Mehmet Akif'in manzum konuşan bir cami vâızı olduğunu anlatmak güç olmasa gerektir. Bu zatı bir fikir ve ideal şairi olarak - sırf idealistdir diye - hürmetle hatırlamak, fakat bu hürmetle hatırladığımız din adamının dayandığı ültra reaksiyoner felsefeyi artan bir kuvvetle baltalamak lâzımdır. Zira Tanzimat yeniliklerini bile hazmedemiyecek kadar Sebilürreşad nüshalarında irtica vaveylası koparan bu «mol la sırat» din irticaına karşı gelenlerin biricik desteğidir. Mehmet Akifi, şair olarak geri, ama çok geri bir dünyanın sanatkâr olamıyan muzir bir mirası olarak kaydedip geçelim ve devrinin hiç bir sosyal hâdisesine karşı alâka duymıyan, hayâl havuzunda hayatın şekillerini seyreden fer - diyetçi Bağdadî'ye gelelim:

Ahmet Haşim, bozuk bir nazım tekniği ve çürümüş bir dille nefsi nefsinin ıztıraplarını, anormal zevklerinin krizlerini terennüm etmiş Fransız senbolizmiyle Türk endivüdiyalizmini izdivaç ettirmiştir. Dünya çapındaki şiir üstadlarının ve fikir abidelerinin eserlerini gözden geçirmek fikirsiz şiirin hiçliğini ve senbolizmin hangi tarihi zaruretlerle meydana geldiğini anlamağa kâfi gelir. (6) Zeytin yağlı patlıcan dolmasını fazla yiyerek mide fesadından ölen Hâşim'in Türk edebiyatında misafir bir sima olmaktan ileri gidemiyeceği iddiası aslâ çürütülemiyecektir.

C. H. P. nin estetik müşaviri Yahya Kemal ise Divan edebiyatının, bilhassa Nedim'in izinde yürümüş mükemmel bir mukalliddir. Taklid eserleri Nedim'in görüş sahasından dışarı çıkamıyan bu şair, «İstanbulu en iyi terennüm eden» şair olarak Millet Vekili seçiminde ikinci seç - menlere takdim edilmiş olmasına rağmen sormak isteriz:

Missouri gelmeden toplattırılıp bir yere kapatılan binlerce «serseri çocuk» larımızın, Cibalide tütünden verem olan işçilerimizin, hürriyetsizlikten kan kusan aç mideli aydınlarımızın hangisi bu lüks bir rahanelerin bol bahşişli müşterisinin şiirinde canlandırılmıştır. Yahud Avrupa treninin İstanbula ilk giriş yerine rastlıyan teneke mahalleleri - sakinleriyle birlikte - bu millet vekili'nin ilham kaynağı olabil - miştir. Her halde Yahya Kemal ileride de anılacaktır. Ama, mısraı bercesteleri ve yahud mehtabı sularda sürüklemeleriyle değil, bilâkis tezadlı bir devrin en titiz bir şekilci sanatkârı olmasına rağmen gövdesi üstünde çifte gerdan taşıyan başını hiç bir sosyal hâdiseye çevirmiyen ve bir İngiliz soğukkanlığı ile olup bitenlere karşı bir tek mütalea ileri süremiyen - neme gerekçi - mistik ferdiyetçiliğiyle (her halde takdirle olmasa gerek) anılacaktır.

Hececiler ise şair olarak büyük birer iş

YOL TÜRKÜSÜ

Düz değil yollar
Neylersin yaz değil yollar
Ayaklarımız kan içinde.

Öteki ucumuz Çinde
Yürüyoruz yürüyoruz
Keder bizden uzak
Türkümüzü söylüyoruz!

Düz olmasın yollar
Ne yapalım yaz olmasın yollar
Yolcu yolunda gerek;
Biz değilsek başkası
O günleri görecek
Yolcu yolunda gerek..

HASANOĞLU

Bir halk şairinden parçalar

Derleyen: M. KUZUGÜDENLİ

Artık şu kafamıza dank demelidir ki: halk yığınlarını konuşturacak, onun haklarını koruyacak, onu harekete getirecek ve üstünlük taslayan zümrelere karşı, kendisinin de (İNSAN) dan başka bir şey olmadığını haykırtacak liderler; halk yığınlarından, onunla aç, onunla tok olanlar arasından çıkacaktır. «GÜN» okuyucularına iki şiirini sunduğum şair, bu giballı bir kişidir. Adı, Habip KARAASLAN dır. Kayseri iline 81 kilometre doğuda, bir köydedir. İlk okul tahsili bile olmayan bu uyanık insan, köyünü ve köylüsünün durumunu çok yakından takibetmekte ve görüşlerini duygulariyle birleştirerek zaman zaman haykırmaktadır. Okuyalım!

1943 de KÖYLÜ

Yüreciğim ateş gibi alışır,
Hiç bir zaman başta kalmaz köylü,
Ayak yalın, baş açık çalışır,
Yiyecek ekmeği bulamaz köylü.

Türk köylüsü böyle yasa girmemiş,
Bakkallar bir kilo sabun vermemiş,
Çay, kahvenin yüzünü görmemiş,
Kimseden hakkını aramaz köylü.

ATATÜRK de söylenirdi dillerde,
Bizi böyle atıp gitti bellerde,
Çırıl çıplak, aç alavan çöllerde,
Karnesiz ekmeği alamaz köylü.

Gayretle çalışır, hem coşa coşa,
Benim bu sözlerim gitmiyor hoşa,
Ne kadar çalışsan emeğin boşa,
Kar, kış çalışmaktan yılamaz köylü.

Ekin biçer işler bütün geride,
Öküz çekmez, kağnı kalır derede,
Kış geliyor palto çeker nerede?
Parasız çarşıya gelemez köylü.

Zelzeleden harap oldu çok yerler,
Köylüden yetişir kahraman erler,
Türkiye bu harbe girmedi derler,
Hazer mi, sefer mi, bilemez köylü.

Bir kaç atlı geldi memura benzer,
Muhtar, Müdürün sofrasını düzer,
Karların üstünde çarıkla gezer,
Bir tek pabuç alıp giyemez köylü.

Muhtar salma atmış yüzü gülmüyor,
Kaymakam bey halimizden bilmiyor,
Yol yapılıp köye çeşme gelmiyor,
Verdiği parayı soramaz köylü.

Yorgan, döşek kılıf yatar yüz de yok,
On ton buğday versen yine gözde yok,
Don, gömlek dikmiye elde bez de yok,
Derdini kimseye diyemez köylü.

Yemek pişirmeğe tuz bulamıyor,
Lâmba yakmağa gaz bulamıyor,
Baharı yitirdi, yaz bulamıyor,
Gözlerini yaşını silemez köylü.

Zenginler fakire zulüm ediyor,
Ofis buğdasın memurlar yiyor,
Tahsildar'a rakı parası diyor,
Borcunun hesabını bilemez köylü.

HABİP bekâr, tam otuz üç yaşında,
İnek öldü, yağı yoktur aşında,
Kenger, cacık ile dağlar başında,
Sofrada bir yemek yiyemez köylü

●

GELDİM GİTTİM

Elime aldım orağı,
Yakın eyledi ırağı,
Yollar yolcu durağı,
Koşa geldim, koşa gittim..

* *
*

Giydikleri şalvar diye,
Memurlara yalvar diye,
Köylülerde mal var diye,
Şiir yazdım hoşa gittim.

* *
*

Ayrılık düştü araya,
Bizi katmazlar sıraya,
Üç senedir Ankara'ya,
Boşa geldim, boşa gittim.

* *
*

Karaaslan ne oldu,?
Gözleri yaş ile doldu,
Bahçesinde gülü soldu,
Bahar geçti kışa gittim..

---

yamış «müceddid» lik vasfını taşımazlar. Aruz kalıbına karşı hece kalıbını ikame etmek pek de öğünülür iş olmasa gerek..

Peki ama, bütün bu gelip geçmiş şairlerin içinde ileri bir anlayışı müjdeliyen, tesirleri hâlâ devam eden bir sanatkâr yok mudur?

Bu soruyu, adı etrafında daima ilerilik - gerilik tartışmasının eksilmediği halkçı-insancı bir sanatkârın adını yazarak müsbet şekilde cevaplandıralım:

— Tevfik Fikret.

Fikret, geçmiş devirlerin alaca karanlığı içinde temiz kalmış elinin şerefle yükselttiği insanlık meşalesiyle ileri sanat'ın yolunu gösterir. Geçmiş edebiyat devirlerinden şerefli bir armağan olarak bize gelen büyük şair kendi devrinde mümkün olan en ileri merhaleye ulaşabilmek değerini taşımaktadır. Bu bakımdan bugünkü ileri Türk şairlerine insaniyetçi, halkçı, cemiyetçi, kültürün ilk meyvalarını hediye eden bu insanı Türk şiirinde ileri anlayışın ilk mübeşşiri sayıyoruz. Çünkü Fikret; Abdülbaki Gölpınarlı'nın deyimiyle «ayağa kalkış, hayata adım atıştır.»

Halk edebiyatını bir tarafa bırakarak Divan edebiyatından birinci dünya harbine kadar gelen yılların sivrilmiş maçabeylerini fikir cepheleri bakımından böylece tesbit ettikten sonra Türk şiirinin geçirdiği şekil istihalelerini yine divan edebiyatından başlıyarak sırasiyle kaydedeceğiz. Bu sıralama işini de bitirdikten sonra Fikretin mübeşşirliğini yaptığı ileri anlayışın Birinci Dünya savaşından sonra nasıl mükemmel bir çıkışla edebiyatımızı kapladığını izah edecek, yeni sanatın izahını, yeni sanatın yaratıcılarının eserlerini inceleyerek yapacağız.

(1) — Abdülbâki Gölpınarlı, Divan edebiyatı beyanındadır. 945

(2) — Ağah Sırrı Levend, Divan edebiyatında remizler, mazmunlar, birinci ve ikinci basılışları.

(3) — Nurullah Ataç, Ulus gazetesi, 22 Nisan 946.

(4) — Ankara Üniversitesi profösör ve doçentlerinin hazırladığı Namık Kemal adlı toplu etüd, bize bu şairin şişirildiği kadar ileri ve mükemmel bir şair olmadığını, fikren geri telâkkileri müdafaa ettiğini, ıslâhatçı bir münevver tipi karakteri gösterdiğini etraflıca izah eder.

(5) — Mithat Cemal Kuntay, Namık Kemal, Cild 1, (Namık Kemal hakkında vesikalar gösterilerek hazırlanan bu eserin rehberliğiyle Namık Kemal'in genel bakımdan hususiyetini ve değerini ileride bir tenkitle anlatmağa çalışacağız. Ve göreceğiz ki Namık Kemal, Mithat Cemalin dili ile bile burjuvadır. Hâmid gibi hakikî bir değer olmaktan uzaktır.

(6) — Upton Sinclair-E. T. Eliçin, Altın Zincir'i bir ders kitabı ciddiyetiyle okuyanlar sanat ve sanatkârlar hakkında çok etraflı bilgi edinirler ve bir şairin büyük olabilmesi için gerekli şartların neler olduğunu anlarlar.

GÜN
Haftalık Kültür ve Aktüalite Dergisi

Prenses Fahrünnisanın sergisinden Beyazıt Kahvesi

ERENEY UBOĞLU

Yarın 9 mayıs Beyoğlunda Saka Selim çıkmazındaki galeride açılacaktır.

● Bu sergiler hakkında gelecek

FAHRÜNNİSA ZEİD

Cumartesi 11 mayıs Maçkada Ralli apartmanında açılacaktır.

sayılarımızda Fuat İzer ve H. Topuz'un incelemelerini neşredeceğiz ●

Haftanın kronolojisi

● Mehmet Demir onbin çakmak taşı kaçırırken yakalandı.

● Hizmetçi güzel Donnanın ölümü zabıtaca şüpheli görülmektedir.

● Karısını pıçaklıyan eskici Selim yakalandı.

● Köprü önünde bir motor bir sandalı parçaladı.

● Osmaniyenin Çaşşı. köyünde bir munakaşa yüzünden Mehmetı, Süleyman çifte ile öldürdü.

● Osmaniyede 12 yaşında Şahin lokomotif altında parçalandı.

● Hafikde Hasan kız kaçmaktan suçclandırıldı.

● Burdurda çırçıplak bir adam bir köylü kadını soydu..

● Öldürmekten sabıkalı Tahsin karısını kırk yerinden yaraladı.

● Kadıköyünde patlayan bir oksijen tüpü bir adamı öldürdü.

● Feriköyde ve Galatada iki şüpheli ölüm vakası oldu.

● Osman alacak yüzünden arkadaşı Nazımı ağır surette yaraladı.

● Ziya, 80 kilometre süratle giden bir otomobile çarparak öldü.

● Yağma edilen kumaşları karaborsaya sürenler kayalandı.

● Bir kasa hırsızı yakalandı.

● Taksimde yeni bir kumarhane basıldı.

● Küçük Yunus ağzı açık bir kuyuya düştü. Boğuldu.

● Fethiye yediği yemekten zehirlendi

● Bir mezar hırsızı yakalandı.

● Balıkesirde, 2 yaşında açık kuyuya düştü boğuldu.

● Bir lira yüzünden bir kişi yaralandı, bir kişide öldü.

● İhtikârdan 17 tacir mahkûm oldu.

● Necibe yük arabasına çarparak yaralandı.

● Mehmet sevdiği Remziyeyi yaraladı.

SEVGİLİM

Binbir işte çalışır soyunuz
Kiminiz çekiç sallar maden ocaklarında,
Kiminiz fabrikalarda bez dokur,
Kiminiz yavruları kucaklarında,
Sokaklarda maşa satar,
Sen de sevgilim
Çiçek renkli entarin sırtında,
Sepet örersin yeşil kırlarda...

* * *

Dünyaya açınca gözlerinizi;
Katil olsanız da
İslâmların indinde,
Başka olsa da adınız,
Kirli teniniz koksa da,
Yine insansınız hepiniz
Benim nazarımda.
Apollon misali delikanlıları bırak da
Sen de beni sev sevgilim,
Ben, size hayat vaat eden
Yarının bir fedaisiyim
O yarın ki;
Kızıl ufuklardan doğacak Güneş'i,
Kurtuluş ilân edecek,
Terli alınlara, nasırlı eller,
Hepimiz bir olacağız,
Hakkımız olacak herkes gibi,
Hürriyet içeceğiz su yerine,
Tüfeyli bulunmıyacak başımızda,
Kısaca: insan olacağız.
Senin de sevgilim,
Evin olacak şehirde,
Sabunla yıkıyabileceksin vücudunu,
Meydana çıkacak sehhar güzelliğin,
Kara gözlerine can gelecek,
Yine gidebileceksin kırlara,
Papatya falına bakıp, göbek atabileceksin yine,
Fakat bu sefer,
Yanında ben olacağım,
Ve benden para almıyacaksın...

Orhan Müstecaplıoğlu

Müessisi :
Esat Adil Müstecaplıoğlu

İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü
HASAN TANRIKUT

Muhabere adresi P. K. 519 İstanbul
Abone: Seneliği 800, Altı aylığı 400, üç aylığı 200 Krş.

Basıldığı yer: **Stad Matbaası**